

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1307/1-ХШ/1
25.09.2014. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој XIV редовној седници, одржаној дана 25.09.2014. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: НАСЕЉА И СТАНОВНИШТВО „ЗЕМЉЕ“ МОРАВИЦЕ (14 – СРЕДИНА 16. ВЕКА), кандидата мр Дејана Булића и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 23.03.2010. године.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ Веће научних области друштвено-хуманистичких наука (Назив већа научних области коме се захтев упућује)
<u>04/1-2 бр.6/2571</u> (број захтева)	
<u>26.09.2014.</u> (датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Дејана (Маринко) Булића

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИ
ДАТ

Дејан (Маринко) Булић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под _____

насловом:

Насеља и становништво „земље“ Моравице (14 – средина 16. века)

612-152/26-

Универзитет је дана 23.03.2010. својим актом под бр 10 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Насеља и становништво „земље“ Моравице (14 – средина 16. века)

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Дејана (Маринко) Булића

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 20.02.2014. одлуком факултета под бр 221/1-XV/10 у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1.	др Синиша Мишић	редовни проф.	историја	Филозофски ф.
2.	др Јелена Мргић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
3.	др Дејан Радичевић	доцент	исто	Филозофски ф.
4.	др Весна Манојловић-	ванредни проф.	археологија	Филозофски ф. у Новом

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 25.09.2014.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић <hr/>
---	--

НАСТАВНО – НАУЧНО ВЕЋЕ
Филозофски Факултет – Универзитет у Београду
Чика Љубина 18 – 20

На својој редовној седници Наставно – научно веће Филозофског факултета изабрало је доле потписане у Комисију за оцену докторске дисертације *Насеља и становништво „земље“ Моравице (14 – средина 16. века)* докторанда мр Дејана Булића. После пажљивог читања и прегледа дисертације Комисија има част да Већу поднесе следећи

И З В Е Ш Т Ј

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Мр Дејан Булић рођен је 1972. године у Београду, где је завршио основну и средњу школу. Археологију на Филозофском факултету у Београду уписао је 1992, а дипломирао 2001. године са темом *Резултати археолошких истраживања манастира Давидовица*. Постдипломске студије на Одељењу за археологију уписао је 2002. године, а магистрирао је јануара 2008. године са темом *Жупа Брвеник – средњовековна археолошка налазишта*.

Током 2002. године радио је у Заводу за заштиту споменика културе у Краљеву, а од 2003. запослен је у Историјском институту у Београду као истраживач – приправник, а од 2008. године као истраживач – сарадник. Истраживао је више различитих средњовековних локалитета као члан екипе или као руководилац ископавања.

Докторска дисертација мр Дејана Булића састоји се од 13 великих поглавља, укључујући Увод и Закључак. Свако од поглавља је подељено на више мањих целина што доприноси разуђености и аналитичкој прецизности у саопштавању резултата истраживања. Главна поглавља односе се на опис *земље* Моравице, на привреду, насеља, становништво, цркву и путеве. Дисертација садржи 418 страница

основног текста, списак извора и литературе, као и Прилоге где су саопштене табеле и историјске карте. У прилозима су саопштени и ликовни прилози и реконструкције које су резултат археолошких истраживања.

Предмет и циљ дисертације

Предмет ове дисертације је проучавање насеља на простору средњовековне *земље* Моравице (данашња северозападна Србија). У разматрање су узети сви типови насеља (град, тврђава, трговиште, село, катун). Задатак је био да се прати настајање, развој, промене и нестајање насеља. Испитивани су узроци свих промена. Судбина насеља се није могла одвојити од становништва јер људске заједнице оснивају, развијају, уништавају или напуштају своја станишта. Захваљујући образовању археолога и историчара Д. Булић је археолошким истраживањима проширио фондус извора и историјских чињеница што је допринело новим и квалитетнијим резултатима.

Циљ ове дисертације је да истражи и прикаже развој, континуитет или дисконтинуитет насеља на тлу *земље* Моравице. Такође, је било неопходно приказати насељеност овог простора, кретање становништва, друштвене структуре и њихово раслојавање. Да би се све наведене појаве објасниле морали су се испитати њихови узроци. Кандидат је успешно одговорио на ове истраживачке изазове.

Основне хипотезе у истраживању

Пошло се од хипотезе да су ови простори били настањени и пре сеобе Срба и да је већ постојала развијена мрежа насеља и путева. Нека од ових насеља, као и део становништва, претрајали су до доласка Срба. Насељавањем *земље* Моравице Срби су успоставили свој систем насеља и путева, који ће се континуирано развијати до доласка Турака. Њихов долазак условио је изградњу новог система који ће утицати на организацију насеља, посебно градских.

Такође се пошло од хипотезе да су Срби на овим просторима затекли и део староседеоца чији су трагови видљиви у топонимији и археолошком материјалу. Током средњег века и феудализације српског друштва оно се дубље раслојавало, не само на две класе: феудалце и кметове, већ и унутар њих се јавља читав низ слојева са различитим обавезама и правима. Доласком Турака нестао је српски феудални слој, а зависно становништво је раслојено на више различитих група (раја, војнуци, власи итд). Главне хипотезе су кроз истраживања и доказане.

Кратак опис садржаја

Мр Дејан Булић је резултате истраживања саопштио у већи број поглавља. Излагање је отпочео анализом резултата досадашњих истраживања на посматраном простору (стр. 9 – 23). У поглављу *Географске одлике земље Моравице* (стр. 24 – 57) размотрено је питање граница *земље* Моравице, као и физичко – географске карактеристике простора. Аутор је поглавље *историјске прилике* (стр. 58 – 103) посветио политичкој прошлости посматраног простора од римског наслеђа и досељавања Словена. За овај период нема писаних извора па је било неопходно пратити материјалне трагове и остатке из *тамних* времена. Д. Булић је зналачки читао и тумачио ове трагове. Обзиром на штурост писаних извора на овом простору и у развијеном средњем веку, метода комбиновања писаних извора и археолошког материјала је са правом примењена и у периоду Немањића и Деспотовине и дала је добре резултате. Османска власт у настајању и њена организација разматрана је на основу преведених извора и османистичке литературе. Аутор овде није нашао праву меру и понегде је, иначе добар текст, оптеретио непотребним општим местима из османске историје (тимарски систем). Ова примедба се посебно односи на поглавље *Земље Моравице* (стр. 104 – 127) које се могло делом саопштити у другим поглављима, а добрим делом је сувишно.

Од поглавља *Привреда – опште карактеристике* (стр. 128 – 179) почињу главни делови ове дисертације у којима је пружен и највећи научни допринос историографији. Д. Булић је, применом различитих метода, али највише квантитативном обрадом података, извршио процену производње, захваљујући

подацима из турских дефтера. Те процене су нарочито важне када је у питању производња житарица, а делом и сточарска привреда је процењена. О неким привредним активностима (занати) закључци су изведени на основу материјалних остатака и путем аналогије и поређења са суседним територијама. Ово се посебно односи на рударство. Градска привреда је разматрана на основу писаних извора али и материјалних остатака о и из града Ужица као најважније градског центра на овом простору. Штета је што је аутор привреду и путеве раздвојио у посебна поглавља јер би резултати били видљивији обједињени у јединствену целину.

Поглавље *Насеља* (стр. 180 – 214) је једно од најважнијих и оно обухвата све типове насеља присутних на датом простору. Велика пажња је посвећена градским насељима, њиховом развоју, трајању и нестајању. Овде је централно место припало Ужицу, а остала градска насеља су углавном обрађена захваљујући резултатима археолошких истраживања, па су и закључци о њима ограничени природом сазнања из материјалних остатака. *Земља* Моравице није била јако урбанизована територија па су и њени градови више тврђаве но градска насеља са развијеном привредном функцијом, а ретки су и прави тргови, па је и трговинска размена била ограниченог обима.

Сазнања о сеоским насељима су највећим делом заснована на подацима из турских дефтера. Аутор је на основу ових података настојао да прати континуитет сеоских насеља у 15. и 16. веку. На ово поглавље природно се наставља следеће о становништву (стр. 215 – 269). И оно се у великој мери заснива на анализи података из турских пописа. Поред демографских кретања, предмет интересовања овде је био и социјални статус становништва где су раја и власи издвојени као две најбројније и најважније категорије. Треба истаћи да су овде у питању процеси дугог трајања па је методолошки оправдано њихово праћење у континуитету без обзира на промену политичког, а донекле и друштвеног система.

У поглављу *Црква* (стр. 270 – 347) Д. Булић је саопштио резултате историјских и археолошких истраживања црквених споменика из средњег века. На овом простору је у средњем веку деловала Моравичка епископија са седиштем у Светом Ахилију, па је томе посвећена дужна пажња. Поглавље о исламизацији по значају и обиму није завредило статус посебне целине. Поглавље *Путеви и*

саобраћај, поред неспретног наслова, вештачки је одвојено од насеља и привреде, а нужно је повезано. Ово је била погранична али и транзитна територија која је спајала трговачке путеве Босне и Србије. Њихов значај расте у 15. веку када се седиште српске државе помера у Подунавље, ка Београду и Смедереву. А пут кроз долину Западне Мораве је значајан и у 14. веку. Као посебну вредност истичемо и поглавље *Некрополе и њихови трагови* где је Д. Булић убедљиво показао колико историографија може имати користи од археолошких истраживања. Ово поглавље се могло повезати са насељима јер где год постоје остаци некрополе у близини је морало постојати и насеље. Излагање резултата прате адекватне и прегледне табеле, као и историјске карте.

Основни резултати и научни допринос

Основни резултати ове дисертације се састоје у постигнутом у истраживању насеља и становништва *земље Моравице*. Питања континуитета, дисконтинуитета насеља, насељеност простора, кретање становништва су нека од најважнијих у праћењу и откривању историјских процеса у једном друштву. Њихово тумачење открива узроке многих историјских процеса у сфери догађајне историје. Регионално и локално истраживање насеља и становништва показало се као најцелисходније и пружио је најбоље резултате. Научни допринос оваквих истраживања, па и ове дисертације, највећи је у области историје, историјске географије, историјске демографије, али и археологије када је ова теза у питању. Изучавање градских насеља је посебна општесветска историографска тема, као и проучавање друштвене структуре, у чему ова дисертација пружа значајан допринос.

Закључак

На основу представљеног садржаја и постигнутих резултата може се закључити да је докторска дисертација *Насеља и становништво „земље“ Моравице (14 – средина 16. века)* мр Дејана Булића оригинално научно дело

засновано на самосталним истраживањима којима је аутор одговорио на сва важна питања теме. Имајући ово у виду Комисија предлаже Већу да одобри усмену одбрану ове докторске дисертације. Комисија задржава право да неке мање примедбе упути кандидату приликом усмене одбране.

У Београду, 23. 06. 2014.

Комисија:

Др Јелена Мргић, ванредни професор
Филозофски факултет, Београд

Др Весна Манојловић Николић, ванредни професор
Филозофски факултет, Нови Сад

Др Дејан Радичевић, доцент
Филозофски факултет, Београд

Др Синиша Мишић, редовни професор
Филозофски факултет, Београд
(Ментор и писац Извештаја)